

LIBERTATEA DE CONȘTIINȚĂ ȘI NOUL ATEISM

Drd. Sergiu GHICA

*Școala doctorală de Teologie și Studii Religioase,
Universitatea București
sergiughica@yahoo.com*

Abstract: Freedom of Conscience and the New Atheism

Atheism is the view of the world that does not believe in the existence of a God, gods or any supernatural being, who has relationships or interacts with the known universe. This paper aims to analyze the challenges that atheistic thinking brings to the Christian faith. In this paper we will analyze the new atheism as a social and political movement that arose in the early 2000s in favor of atheism and secularism promoted by modern atheist writers. They argued that religion should not be tolerated, but opposed, criticized and exposed to rational arguments, the new atheism and its incisive and passionate rhetoric against the Christian faith.

Keywords: *freedom, conscience, apologetics, the new atheism, Christianity, rationality, arguments*

Această lucrare își propune să analizeze contestările pe care gândirea noului ateism le aduce credinței creștine, vom schița principalele direcții ale criticii ateiste îndreptate împotriva creștinismului.

Noul ateism este o mișcare socială și politică care a luat naștere la începutul anilor 2000 în favoarea ateismului și a secularismului promovate de scriitori ateisti moderni care au susținut părerea că religia nu trebuie tolerată, ci contracarată, criticată și expusă argumentelor raționale.

Există puține îndoieli că atacurile sinucigașe de la 11 septembrie 2001 din New York și Washington DC, au dus la intensificarea criticilor ateiste la adresa religiei. Cel puțin trei bestselleruri scrise de ateisti au fost publicate ca răspuns direct la aceste evenimente: *The End of Faith* de Sam

Harris¹, *Breaking the Spell*² de Daniel Dennet și *The God Delusion*³ de Richard Dawkins. Aceste trei lucrări au avut un impact semnificativ în multe sectoare ale mass-mediei americane, întărind percepția că religia a devenit o forță majoră în viața publică, așa încât a ajuns să reprezinte o amenințare.

În *The End of Faith*⁴, unde face referire la Deuteronom 13:6-11, Sam Harris insistă că cel ce crede consecvent în Biblie ar trebuie să își ucidă cu pietre fiul sau fiica.

O serie de acuzații venite din partea noilor atei sunt:

- ✦ Genocidul canaanit
- ✦ Porunca despre Isaac
- ✦ Dumnezeu egocentric și gelos
- ✦ Sclavia
- ✦ Cumpărarea miresei
- ✦ Femeile sunt inferioare bărbaților
- ✦ Legile aspre ale lui Israel
- ✦ Legea mozaică este porunca perfectă și permanentă pentru toate națiunile
- ✦ Irelevanța lui Dumnezeu pentru moralitate⁵

Acuzația lui Daniel Dennett că Dumnezeu este doar un supra-om cu un apetit uriaș spre laude pare justificată de ideea că Dumnezeu i-a făcut pe oameni după chipul și asemănarea Lui. Dumnezeu este ca un creator de jucării vanitos ce creează păpuși ce seamănă cu El. Dar oare crearea de către Dumnezeu a oamenilor după chipul Său este doar un semn al vanității Sale?

De fapt, a fi creat după chipul lui Dumnezeu și a primi mântuirea sunt expresii ale bunătății lui Dumnezeu, nu aroganță divină. Când i-a creat în mod unic, El i-a echipat pentru a îndeplini două roluri, primul este rolul nostru regesc, Dumnezeu ne-a creat ca să împărațim împreună cu El peste creație. Al doilea este rolul nostru preoțesc de relaționare

1 Sam Harris, *The End Of Faith: Religion, Terror and the Future of Reason*, New York: Norton, 2004.

2 Daniel C. Dennett, *Breaking the Spell: Religion as a Natural Phenomenon*, New York: Viking, 2006.

3 Richard Dawkins, *The God Delusion*, Boston: Houghton Mifflin, 2006.

4 Sam Harris, *The End Of Faith: Religion, Terror and the Future of Reason*, New York: Norton, 2004.

5 Paul Copan, *Is God a Moral Monster?*, Grand Rapids: Baker Book, 2011, 30.

cu (umblare cu) Dumnezeu și de orientare a vieții noastre spre El. A fi creați după chipul lui Dumnezeu ca preoți-regi aduce cu sine capacitatea noastră de a relaționa cu Dumnezeu, de a gândi relațional, de a lua decizii morale, de a ne exprima creativitatea și de a îngriji creația.

Faptul că am fost creați după chipul Său este pur și simplu o revărsare a bogăției.

Inventatorul Thomas Edison a spus că oamenii sunt incurabil religioși. Istoria susține cu siguranță aprecierea lui. Dar de ce au fost oamenii atât de religioși în decursul mileniilor și civilizațiilor? Noii atei Dawkins și Dennett interpretează fenomenul religios astfel: teologia este biologie. Pentru Dawkins, Dumnezeu este o iluzie, pentru Dennett oamenii religioși sunt sub un fel de vrajă care trebuie destrămată. Asemenea computerelor, spune Dawkins, suntem echipați cu o predispoziție ca să facem și să credem ce ni se spune. Așadar, mințile tinere și recunoscătoarea sunt susceptibile a fi infectate de viruși mentali. Predicatorii carismatici și alte categorii de adulți își revarsă balivernele superstițioase, generațiile tinere le ascultă și sfârșesc prin a face biserici și școli. Chiar dacă nu există o genă dumnezeiască, oamenii au un anumit impuls religios – o conexiune în creier care îi atrage spre miturile supranaturale.

Unii conchid, așadar, că Dumnezeu nu există, că El este doar un produs al unor procese biologice previzibile. Încercările noilor atei de a explica teologia ca pe o ficțiune utilă sau, mai rău, o iluzie dăunătoare, se opresc înainte de a spune de ce impulsul religios este atât de adânc înrădăcinat în om.

Mesajul cărții lui Dawkins *The God Delusion* poate fi rezumat în câteva cuvinte: cauza atacurilor cu bombă este religia. Scăpați de religie și cea mai mare amenințare la adresa păcii și securității globale va fi eliminată. Această retorică incisivă și pasională a atins o coardă sensibilă în societatea americană secularizată și demoralizată.

Dawkins, unul dintre reprezentanții de seamă al noului ateism, are ca obiecție principală împotriva credinței în Dumnezeu faptul că acesta din urmă este un monstru moral. Reprezentantul noii mișcări își îndreaptă cele mai puternice atacuri împotriva Bibliei și atrocităților inimaginabile pe care le-a poruncit Dumnezeu. Descrierea pe care o realizează lui Dumnezeu are un impact deosebit de puternic și este tulburător ca Dumnezeu să fie supus unei astfel de caracterizări:

Dumnezeul Vechiului Testament este, fără îndoială, cel mai antipatic personaj din toată ficțiunea: gelos și mândru de asta; un tip meschin, neiertător și obsedat de control; un exterminator în etnic, setos de sânge și răzbunător; un misogin, homofob, rasist, ucigaș de copii, înfăptuitor de genocid, ucigaș al propriului fiu, pestilential, megaloman, un tiran capricios și răutăcios.⁶

Imaginile terifiante ale războiului, trupul cuiva drag doborât la pământ, moartea, desfigurarea și nimicirea sunt realități în fața cărora omul se întrebă: de ce se întâmplă toate acestea în numele umanității și al supraviețuirii?

Mulți dintre profeții Vechiului Testament au adus această problemă directă înaintea lui Dumnezeu și au căutat răspunsuri la El: „Până când voi striga la Tine, Doamne, fără s-ascuți? Până când mă voi tângui Ție fără să dai ajutor?”⁷ Ieremia a făcut la fel și l-a cerut lui Dumnezeu să stea în boxa martorilor. În Ieremia 12:1, el spune: „Tu ești prea drept, Doamne, ca să mă cert cu Tine; vreau, totuși, să Te întreb asupra orânduielilor Tale. Pentru ce propășește calea celor răi și toți mișeiii trăiesc în pace?”⁸ Mai târziu în carte, Ieremia îl acuză pe Dumnezeu că l-ar fi înșelat și, plin de frustrare, spune: „Blestemată să fie ziua când m-am născut!”⁹ În Psalmul 10:1, David îl întreabă pe Dumnezeu: „Pentru ce stai așa de departe, Doamne? Pentru ce Te ascunzi la vreme de necaz?”

Martorii credinței din întreaga Biblie l-au întrebat pe Cel Atotputernic despre durerea și rușinea răutății umane și a pierderii celor dragi, nimeni nu l-a întrebat atât de mult precum au făcut-o ei. Toate lamentările lor porneau de la premisa că există bine și rău, că există victimă și agresor, omul are limitări, iar, în anumite situații, puterea divină este dincolo de capacitatea omului de a înțelege. Ei sunt preocupați să găsească răspunsurile referitoare la existența lui Dumnezeu în acest cadru al binelui și al răului, realități incontestabile prezente în jurul nostru. Citind aceeași Biblie, Dawkins ajunge la concluzia că Dumnezeu nu există și, prin urmare, este forțat să respingă faptul că binele și răul sunt categorii absolute.

6 Richard Dawkins, *The God Delusion*, Boston: Houghton Mifflin, 2006, 320.

7 Habacuc 1:2. Toate citatele biblice sunt după varianta *Biblia sau Sfânta Scriptură*, traducerea Dumitru Cornilescu, 1923.

8 Ieremia 12:1.

9 Ieremia 20:14.

El începe prin a afirma că Dumnezeu, căruia îi sunt atribuite acele acțiuni respingătoare ale răului, este, de fapt, un personaj inventat, fictiv. Dacă Dumnezeu este un personaj fictiv, atunci el își îndreaptă acest efort uriaș către o entitate inexistentă, căreia niște oameni incredibili de creduli i-au atribuit acele acțiuni. Cine este autorul răului? Dacă Dumnezeu nu există, răul asupra căruia se revarsă invectivele lui Dawkins își are, de fapt, originea în niște ființe umane care se joacă de-a Dumnezeu, nu-i așa? Dacă ateismul are dreptate, lista aceasta repulsivă, de la genocid la infanticid, nu descrie caracterul lui Dumnezeu, ci al oamenilor care au crezut în Dumnezeu. Aceste afirmații sunt susținute de un intelectual pe care le-a scris într-o vreme în care uciderea pruncilor prin avort atinge recordul absolut. Intelectualii au considerat că dreptul moral al omului de a ucide milioane de ființe în numele drepturilor individuale nu este o problemă morală, atâta timp cât omenirea declară că are dreptul legal de a recurge la asemenea decizii.

Dacă Dumnezeu există doar în mintea și scrierile urmașilor Lui, care sunt ființe umane, înseamnă că aceste ființe sunt înfăptuitoare de genocid, misogine, ucigătoare de copii, homofobe etc. În numele rațiunii, cum poate Dawkins să creadă că opinia sa, a unei ființe umane, constituie o evaluare corectă și justă a altor oameni?

Ateismul susține că este o nebunie să crezi în Dumnezeu. Și această negare a credinței duce la negarea absolută a noțiunilor fundamentale de bine și rău, totul fiind desacralizat. Din perspectivă creștină, negarea lui Dumnezeu este în sine o nebunie și duce la o degradare a ființei umane și a societății în care trăim, conform epistolei apostolului Pavel către Romani 1:

¹⁸ Mânia lui Dumnezeu se descoperă din cer împotriva oricărei necinstiri a lui Dumnezeu și împotriva oricărei nelegiuiri a oamenilor, care înăbușă adevărul în nelegiuirea lor. ¹⁹ Fiindcă ce se poate cunoaște despre Dumnezeu le este descoperit în ei, căci le-a fost arătat de Dumnezeu. ²⁰ În adevăr, însușirile nevăzute ale Lui, puterea Lui veșnică și dumnezeirea Lui, se văd lămurit de la facerea lumii, când te uiți cu băgare de seamă la ele în lucrurile făcute de El. Așa că nu se pot dezvinovăți, ²¹ fiindcă, măcar că au cunoscut pe Dumnezeu, nu L-au proslăvit ca Dumnezeu, nici nu I-au mulțumit, ci s-au dat la gândiri deșarte și inima lor fără pricepere s-a întunecat. ²² S-au fâlit că sunt înțelepți și au înnebunit ²³ și au schimbat slava Dumnezeului nemuritor într-o

icoană care seamănă cu omul muritor, păsări, dobitoace cu patru picioare și târâtoare.²⁴ De aceea, Dumnezeu i-a lăsat pradă necurăției, să urmeze poftele inimilor lor, așa că își necinstesc singuri trupurile,²⁵ căci au schimbat în minciună adevărul lui Dumnezeu și au slujit și s-au închinat făpturii în locul Făcătorului, care este binecuvântat în veci!¹⁰

Prin negarea existenței lui Dumnezeu, ateul nu rezolvă problema răului, ci doar se folosește de ororile răului pentru a-i nega contextul moral.¹¹

Dacă se admite o cauză nonteistă, mecanicistă și accidentală a apariției Universului, în care întâmplarea oarbă ne definește și ne dirijează alegerile, determinismul este concluzia inevitabilă. O dată cu absența lui Dumnezeu, adevărata libertate dispare și dansăm după cum ne cântă ADN-ul, cum declară Dawkins.

Într-un univers al forțelor fizice oarbe și al replicării genetice, unii oameni vor suferi, alții vor avea noroc, iar tu nu vei găsi nicio rațiune și nicio dreptate în acest sens. Universul pe care îl vedem are întocmai proprietățile la care ne-am așteptat dacă, în ultimă instanță, nu există nici plan, nici scop, nici rău și nici bine. Nimic altceva, decât o indiferență nemiloasă și oarbă. ADN-ul nu știe și nici nu-i pasă de nimic. Iar noi dansăm după cum ne cântă el.¹²

Determinismul este concluzia logică a existenței noastre. El susține că suntem condiționați genetic să gândim cum gândim. Acest fapt desființează orice pretenție de adevăr, anulează posibilitatea alegerilor libere și poate duce doar la un rezultat prestabilit. Suntem niște computere cu sentimente prescriptive față de realități specifice. În cadrul acestei programări genetice, chiar și dragostea devine iluzorie și o simplă preferință mecanicistă, care nu implică nicio alegere, ci doar acțiune. Nebunia negării lui Dumnezeu ca fiind cauza primordială pune în pericol atât adevărul, cât și dragostea ca realități esențiale, se pierd printre nisipurile mișcătoare ale determinismului.¹³

10 Romani 1:19-25.

11 Paul Copan, *Is God a Moral Monster?*, Grand Rapids: Baker Book, 2011, 70.

12 Richard Dawkins, *Out of Eden*, New York: Basic Books, 1992, 133.

13 Ravi Zacharias, *The End of Reason: A Response to the New Atheists*, Grand Rapids: Zondervan, 2008, 32.

Vedem o lume a nedreptății colosale, în care cei slabi sunt fără voce, cei săraci fără speranță, cei în suferință nu sunt vindecați. Isus a vorbit despre toate aceste probleme și Biblia ne spune că cei care L-au ascultat au rămas uimiți de răspunsurile Lui.¹⁴

Ateismul nu vede altceva în afara naturii. Natura și tot ce este natural explică toate lucrurile. Pentru biolog, aceasta înseamnă selecție naturală, pentru omul de știință înseamnă gravitație, pentru empirist este metodologie științifică și pentru metafizician, supremația rațiunii asupra credinței. Toți au același punct de pornire și aceeași concluzie, că nu există nicio dovadă pentru existența lui Dumnezeu și că autonomia voinței și supremația legilor decurg de aici în mod natural.

Prin negarea lui Dumnezeu și implicit a răului dreptatea va deveni, în curând, un lucru din trecut, deoarece însăși generația care cere să se facă dreptate și-a dat acordul ca mulțimi de delincvenți să poate comite nedreptăți atunci când propriile ei dorințe sunt amenințate, aceasta este o societate lipsită de orice ancoră morală.

Consensul general este că științele se ocupă doar de fenomene, ele operează în lumea materiei, cu legile naturii. Nimic supranatural, până și dreptatea care stă la baza tuturor civilizațiilor, este sacrificată pe altarul dragostei de sine.

Germania nazistă este un exemplu bun cu privire la ce i se poate întâmpla unei culturi în care sistemul juridic pervertește dreptatea.

Principiul călăuzitor și limitele lumii materiale se presupune că au la bază legile verificabile empiric. Acestea nu sunt dovezi pentru inexistența lui Dumnezeu. Acestea sunt presupuzițiile unei perspective asupra lumii construite exclusiv pe baza legilor fizicii, care cochetează mai apoi cu legea morală.

Încercând să îl nege pe Dumnezeu și să nege răul, ateul ratează imaginea de ansamblu. Perspectiva creștină are o cuprindere mult mai amplă și afirmații mult mai profunde decât o simplă defnire a răului și o expunere a originilor sale. Înlăturarea lui Dumnezeu ar putea aduce o anumită satisfacție temporară cu privire la un argument care pare imbatibil așa cum e prezentat. Totuși rămâne un contraargument care este total ignorat. Dacă răul face credința în Dumnezeu nejustificabilă, atunci unde vom găsi o definiție a binelui? Este și binele nejustificabil?

14 Ravi Zacharias, *Pluralism in Jesus Among Secular Gods*, Little, Brown & Company, 2018, 46.

Nu este suficient să definim răul și să fim dezgustați de el. Trebuie să aducem argumente în favoarea binelui. Punctele de pornire ale perspectivelor religioase asupra lumii pot fi asemănătoare la suprafață, dar natura specifică a modelului teist determină dacă binele este justificabil sau nu.¹⁵ Bunătatea și dragostea sunt două categorii pierdute atunci când un naturalist ca Dawkins respinge cu aroganță noțiunile de bine și rău, har și dragoste, denumindu-l un dans al ADN-ului.

Există variante de ateism cu diferențe majore între ele. Principiul de guvernare marxist-leninist și guvernarea maoistă comunistă erau amândouă ateiste, dând naștere unor doctrine politice diferite. Ambele au același punct de pornire: ateismul. Doctrina lor politică și sacrificarea milioanei de vieți în procesul de constituire și consolidare a guvernării i-a dus câte o destinație finală diferită, cu mijloace asemănătoare – ucide, frică, înlăturarea opoziției, măcelărirea milioanei de oameni. Au avut un punct de pornire diferit de teism.¹⁶

Deși teiștii cred cu toți în Dumnezeu sau zei, ca punct de pornire, noțiunile lor diferite despre Dumnezeu îi conduc către doctrine politice diferite. Ateii împărtășesc ideea comună că nu există niciun Dumnezeu și omul este pur material, și aceasta i-a condus către respingerea desăvârșită a tuturor absolutelor și către punctul în care orice doctrină politică poate fi justificată. Omul este doar un fir de praf în calea idealismului ideologic. Așadar, în cazul ateismului, similitudinea de esență este cauza atrocităților împotriva omenirii.¹⁷

În cazul modelelor teiste, discrepanța dintre ele dezvăluie ce înseamnă să fii om. Dar aici se ridică cea mai importantă întrebare. Este ateul îndreptățit să facă din om măsura tuturor lucrurilor și să-și supună adversarul proprii sale măsurători? Cei puternici îi elimină pe cei slabi deoarece o idee devine mai importantă decât o persoană.

Dawkins trebuie să ia în considerare două probleme pe care nu le poate nega. Cea dintâi este alunecarea înspre abolirea categoriilor de bine și de rău, pe care o pot manifesta cei care iau în serios ceea ce spune el. Dawkins poate să argumenteze că nu împărtășește doctrina maoistă, nici cea leninistă, convingerea sa este cu privire la materialismul științific.

15 Ravi Zacharias, *Atheism in Jesus Among Secular Gods*, Little, Brown & Company, 2018, 49.

16 Paul Copan, *Is God a Moral Monster?*, Grand Rapids: Baker Book, 2011, 30.

17 Ravi Zacharias, *Atheism in Jesus Among Secular Gods*, Little, Brown & Company, 2018, 51.

Cărțile lui Friedrich Nietzsche au avut un impact asupra lui Hitler. Exemplare ale acestor cărți au fost dăruite de Hitler lui Stalin și Mussolini, scriitorii atei au un anumit impact, care poate da naștere unor realități cumplite. Ar trebuie lucrul acesta să îi oprească din afirmarea lor sinceră că nu există nicio cauză primară și morală?

Oameni ca Dawkins aduc acuzații împotriva lui Dumnezeu deoarece consideră că adevărul este valoros și că ignorarea adevărului duce la moarte, libertatea este un dar¹⁸ care trebuie prețuit, nu abuzat, că nu avem niciun drept să luăm viața cuiva și nici să ne luăm propria noastră viață, pentru că îi prejudiciem pe alții prin aceasta; că suntem interconectați cu semenii noștri și, adesea, oameni care nu aveau nicio legătură cu decizia cuiva plătesc la fel de mult, prețul pentru fapta aceluia.

Dar nu sunt toate acestea presupuzițiile unei perspective teiste? Cum justifică cineva aceste adevăruri printr-o distribuire accidentală a atomilor, nonteistă? Aceste idei și valori sunt împrumutate din gândirea teistă. În cadrul naturalismului, ele sunt deducții ilegitime, determinismul nu poate să ofere o libertate reală și categorii morale autentice.

Atunci când Dawkins Îi impută lui Dumnezeu toate acele caracteristici dezgustătoare, ce spune el de fapt? Spune oare că un astfel de Dumnezeu există și nu este vrednic de închinare noastră? Sau spune că nu există niciun Dumnezeu de genul acesta și este doar o invenție umană?

El îi ironizează pe oamenii care cred în Dumnezeu, nu pe El. El nu crede că există Dumnezeu, defăimează gândirea și credința oamenilor. Atunci când oameni ca Dawkins își bat joc de Dumnezeu, în realitate, își bat joc de oamenii care cred în Dumnezeu.¹⁹

Concluzii

Deși noii atei pun accentul pe raționalitatea rece, științifică, în realitate se exprimă doar cu pasiune, uneori, cu mânie, argumentele lor fiind neconvingătoare.

Argumentele lor împotriva existenței lui Dumnezeu sunt surprinzător de slabe, semănând mai degrabă cu argumentele unor oameni de

18 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Religious liberty – a natural human right", în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Ganoune Diop, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (coord.), Editions IARSIC, Les Arsc, France, 2015, pp.595-608.

19 Ravi Zacharias, *Atheism in Jesus Among Secular Gods*, Little, Brown & Company, 2018, 51.

rând decât cu argumentele unor academicieni consacrați. Noii atei sunt de multe ori profund ignorați în legătură cu ceea ce critică și primesc cele mai multe aprobări și aprecieri din partea unor persoane lipsite de cunoștințe filosofice și teologice.

Noii atei nu vor să își însușească atrocitățile comise în numele ateismului de către Stalin, Pol Pot sau Mao Țedun, dar se așteaptă ca creștinii să își însușească actele barbare comise în numele lui Isus.

Ei refuză să recunoască influența pozitivă profundă și bine documentată a credinței creștine în lume. Lista aceasta de contribuții include dezvoltarea literaturii, progresul educației, punerea temelii științei moderne, cultivarea artelor și a muzicii, promovarea drepturilor omului, desființarea sclavei. Contribuțiile acestea sunt recunoscute de atei și teiști deopotrivă. Pentru noii atei religia otrăvește totul.

Bibliografie

- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, traducerea Dumitru Cornilescu, 1923.
- Collins, S. Francis, *Limbaul Lui Dumnezeu*, București, Curtea Veche, 2009.
- Copan, Paul, *Is God a Moral Monster?*, Grand Rapids: Baker Book, 2011.
- Geisler, Norman L., *Christian Apologetics*. Grand Rapids: Baker Book House, 1976.
- Dawkins, Richard, *The God Delusion*, Boston: Houghton Mifflin, 2006.
- Dawkins, Richard, *Out of Eden*, New York: Basic Books, 1992.
- Dennett. C. Daniel., *Breaking the Spell: Religion as a Natural Phenomenon*, New York: Viking, 2006
- Dennett. C. Daniel, Plantinga Alvin, *Știința și religia*, Oradea: Ratio et Revelatio, 2014.
- Gerstner, H. John, *Reasons For Faith*, New York: Harper & Brothers, 1960.
- Gooding, David and Lenox, John, *Christianity Opium or Truth?*, Belfast: The Myrtlefield, 1994.
- Groothuis, Douglas – *Christian Apologetics*, Downers Grove: IVP Academic, 2011.
- Haught, F. John, *Știință și religie*, București: Eonul Dogmatic, 2002.
- Hitchens, Christopher, *God is not Great: How Religion Poison Everything*, New York: Hachette Book Group, 2007.

- ✦ Harris, Sam, *Letter to a Christian Nation*, New York: Knopf, 2006.
- ✦ Harris, Sam, *The End Of Faith: Religion, Terror and the Future of Reason*, New York: Norton, 2004.
- ✦ Groeschel, Craig, *Creștinul ateu*, Oradea: Kerigma, 2010.
- ✦ Lewis, C.S., *Marea despășire*, București: Humanitas, 2013.
- ✦ Lewis, C.S., *Scrisorile lui Zgândărilă*, Cluj, Logos, 1993.
- ✦ McGrath, Alister, *The Twilight of Atheism*, London: Doubleday, 2004.
- ✦ _____, *Making the Best of It*, Oxford: Oxford University Press, 2002.
- ✦ Rotaru, Ioan-Gheorghe, "Religious liberty – a natural human right", în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Ganoune Diop, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (coord.), Editions IARSIC, Les Arsc, France, 2015, pp.595-608.
- ✦ Zacharias, Ravi, *Beyond Opinion, Living the Faith we Defend*, Nashville: Thomas Nelson, 2007.
- ✦ _____, *The Real Face of Atheism*, Grand Rapids: Baker Books, 1994.
- ✦ _____, *The End of Reason*, Grand Rapids: Zondervan, 2008.
- ✦ _____, *Atheism in Jesus Among Secular Gods*, Little, Brown & Company, 2018.